

OS TESOUROS. A QUIMERA DO OURO

Por: Buenaventura Aparicio Casado

Na mitoloxía popular a crenza na existencia de fabulosos tesouros é unha constante. A procura do ouro é un anhelo dos humanos porque, simbolicamente, non significa outra cousa que a busca da felicidade e, indo máis lonxe, da inmortalidade. Pero, a rentes do chan, o ouro é desexado por todos, polos ricos por cobiza, e polos pobres por necesidade.

A crenza en tesouros estivo moi arraigada nas camadas populares galegas ata tempos moi recentes. Contamos con numerosos testemuños que confirman este aserto. Nunha data tan próxima a nós como é o ano 1920, consta que uns ladróns penetraron na capela dedicada a Santa Mariña - santa meiga por excelencia -, sita no Castrovite (San Pedro de Orazo, A Estrada). Esta acción tiña a súa lóxica no rumor, estendido por toda a bisbarra, de que debaixo do altar principal había un tesouro soterrado. Os amigos do alleo entraron polo tellado, levantaron o altar, cavarón unha profunda foxa e, ó parecer, atoparon un monumento formado por dúas ou tres pedras de bo tamaño que conformaban unha anta, cista ou sepulcro.

Certos enriquecementos rápidos, viaxes non xustificadas, ou desaparicións repentinas, poñían á xente en garda, sospeitando que alguén atopara un tesouro. No Coto da Pía, na parroquia de Santa María de Luneda (A Cañiza), existe un amoreamento de pedras, produto do traballo dos canteiros. A xente contaba que uns picapedreiros portugueses andiveran traballando neste lugar, contratados para extraer pedra. Mais ós poucos días colleron as súas cabalerías e marcharon, a toda présa, en dirección á fronteira. Esta conducta provocou que circulase a nova de que encontraran un tesouro de onzas de ouro, que cargaron nas bestas. Unha vez máis o carácter itinerante dos canteiros -a mala fama apónselle a tódolos nómades - xogoulles unha mala pasada.

Se os tesouros se conseguisen con facilidade -ademais de non ter mérito - non xustificarian a existencia do mito. Estas riquezas soen estar encantadas e contan con mecanismos de protección, senón moi sofisticados, si bastante perversos. Este feito explica que certas obras realizadas enriba ou nas proximidades dos castros fosen abandonadas, porque a aparición de borralla ou outro sinal sospeitoso recordoulles

ós paisanos a presenza da temida trabe de alcatrán, que se se toca se alampa, destruindo sete parroquias. Tal cousa aconteceu cando os veciños de Famelga (Augasantas, Cotobade), hai xa tempo, fixeron unha escavación no castro alí existente, coa finalidade de construír un depósito de auga, e deron co que pensaron que era unha cheminea e cinza e, prudentemente, "puxeron os pés en polvorosa".

Noutros casos, os mouros, que foron os que deixaron estes tesouros, con certo sentido do humor - moi galego, non en van estiveron moitos anos na nosa terra - se dedicaron a practicar certa cerimonia da confusión. No castro da parroquia de San Mateo de Toutón (Mondariz) existen, soterrados, dous toneis cheos un de ouro e outro de veneno.

O mítico ouro dos mouros se agocha, sobre todo, nos castros. Vista do castro de Gaxate (A Lama)

O Casal

"O Casal"

M.ª José Gil Cons

El Castro - TENORIO

Cotobade (Pontevedra)

Teléfonos: 986 764 251 / 764 141

Móvil: 608 083 954 - Fax: 986 764 141

A gracia consistía en que tiñan os nomes do seu contido cambiados, para escarmiento de incautos e ambiciosos.

O encantamento que pesa sobre os tesouros é o resultado da actuación de forzas que superan, en moito, as potencialidades humanas. Por isto é frecuente ter que demandar os bos oficios do señor cura, intercesor natural entre este mundo e o outro. Mais nestes choios dos tesouros nunca se sabe o que pode acontecer, e non sería a primeira vez que alguén mete a pata e todos -cura e veciños - teñen que "saír de estampía".

Algo parecido a isto sucedeu, alá polo ano 1935, no Castelo de Ardán (Marín). Estando todos ensumidos en plena faena de desencantamento, a un dos presentes, emocionado, escapóuselle unha invocación divina - cousa totalmente desaconsellada - e, de contado, desapareceu case todo o haber, facéndose soamente cunha pequena parte gracias a que o cura, cando mirou que todo se volatilizaba, rápido como o raio, guindoulle a estola enriba, neutralizando a operación de esvaecemento.

Coñecíanse outras formas, aparentemente simples, de desencantar os tesouros. Consistían -por exemplo - en cuspir por riba deles. Pero a cousa non debía ser tan doada, xa que non temos noticias de éxitos acadados con este método. Tamén había fórmulas bastante máis complexas. Na parroquia lalinesa de Santa María de Soutolongo existe un xacemento denominado Aurela do Castro, que era fama que tiña un tesouro. Mais para desencantalo era preciso, segundo opinión xeneralizada, facerse cunha vela de cera bendita, unto de cristián vivo e cera virxe.

En ocasións, cando cumprido o rito se conseguía que saíra o encanto, conviña non ter moitos miramentos con

este, e pór en práctica algún procedemento expeditivo. En San Andrés de Xeve localízase un castro de moita sona o de Maunzo. Nel había tesouros. Para conseguilos había que ir co cura, ler no libro o que está recomendado para estes mesteres e, unha vez que o encanto -bastante feo, por certo- saíra, había que lle dar, sen vacilación, un pao na cabeza e, desta maneira, desfaríase en diñeiro.

Os tesouros teñen data de caducidade. Cumprido o seu prazo convértense en obxectos que, como aconteceu en Loureiro de Cotobade, van parar ó río.

Na tradición oral, as mámoas gardan tesouros. Mámoa de Chan da Arquiña.

A GALIÑA CON PITOS, ESE ESCURO OBXECTO DE DESEXO

Se tiveramos que escoller os mitos que imprimen carácter ó imaxinario popular galego entre eles estarían, sen dúbida, ademais do da moura, o da galiña con pitos, mitoloxemas que, a maiores, se presentan estreitamente asociados.

Esta galiña tan especial está vencellada á muller, ás augas -especialmente ás fontes- e o solsticio de verán, pois móstrasenos, ante todo, na amañecida do día do San Xoán. As veces sae acompañada dun culebrón, a modo, ó parecer, de elemento disuasorio. Deste xeito se aparecía na fonte de Beiro, en Santa María de Sacos (Cotobade).

Augas, noite, lúa, cobras e mulleres conforman un sistema de significantes cunha grande carga simbólica. Murguía, no seu libro *Galicia*, recolleu un relato, que se contaba na contorna de Bergantiños, no que a galiña con pitos de ouro transformábase nunha fermosa doncela, é dicir, nunha moura. Mais, noutras ocasións, galiña e moura non son a mesma cousa, senón que unha acompaña a outra. En Tenorio, no Outeiro do Hervado, aparecíase unha moura peiteando os seus cabelos, e ó seu carón, mostrábase a galiña con pitos, sinal inequívoco de tesouro unhas veces, e o tesouro mesmo noutras.

Nos relatos descríbese, a miúdo, a maneira de facerse cos pitos. Os procedementos son diversos: guindarlles enriba un pano da man ou unha pucha, tocarlles coa man ou mexar ou cuspir sobre eles. Sen embargo, a cousa non era tan doada. No Coto do Castro, na aldea de Loureiro (Dúas Igrexas, Forcarei) un veciño, que ía toma-la auga, mirou a

galiña con pitos e, rapidamente, colleunos e meteunos dentro dun sombreiro, pero os pitos, ó pouco tempo, desapareceron.

Claro que pode haber excepcións. No lugar de Castrelín, en San Andrés de Hío (Cangas do Morrazo), uns homes, que pasaban por alí, miraron a galiña con pitos piando de fame. Un dos homes dixo: “probiños, probiños, que fame teñen”. E ó dicilo, volvéronse ouro. Sucede que os mitos, lendas e contos teñen un carácter moralizante e, como neste caso, exaltan os bos sentimentos.

A orixe e significado real deste mito está por descifrar. José Callejo ponno en relación cunha fábula, segundo a cal na antigüidade se obrigaba á Nai Terra a parir ouro antes de que estivera maduro. Esta irreverencia ou actitude pouco respectuosa coa Terra podía desatar a súa ira. Para aplacala botábanse no caldo de fundición do nobre metal varias galiñas como ofrendas expiatorias.

Aquel sabio profesor que foi don Antonio Blanco Freijeiro, pensaba que a galiña con pitos era, sinxelamente, un símbolo dun culto ós planetas e ós días da semana.

Esta galiña rematou sendo, nos últimos tempos de vixencia deste mito, unha metáfora da riqueza, o soño ou anhelos de toda persoa, mais co humor -que endexamais se arreda da visión da vida do galego- os paisanos vían a cousa cunha mestura de escepticismo e retransa.

Algúns poden pensar que os labregos eran uns panoias, inxenuos crentes de cousas inverosímiles. Que ese escuro obxecto de desexo, que é a riqueza, goza de boa saúde ten fácil comprobación. Basta con pasar por diante dun despacho da primitiva ou do cupón e de observar cunha pouca de atención. A galiña con pitos de ouro segue viva e coleando, só que, por mor dos tempos, mudou de imaxe.

Pontevedra, Xaneiro do 2001.

Galicia posúe unha boa chea de Castros con infinidade de lendas